

LBRIS

We know
books

Nicolae C. Batzaria

**DEZVĂLUIRI
din
LUMEA ISLAMULUI**

Ediție revizuită de Cătălina Călinescu

Editura BOOKSTORY

București

– 2023 –

LIBRIS
books

din cauza caracterului divin ce li se atribuie, sunt socotite ca sacrosancte și intangibile. Aici stă pentru lumea mahomedană partea cea slabă a lucrului, iar nu, după cum îndeobște se crede, în înseși principiile religiei Islamului. Aceste principii nu diferă esențial de principiile celorlalte două religii monoteiste de la care au fost luate în cea mai mare parte.

Turcii stau încă în plin Ev Mediu. Vor avea ei puterea să iasă din el, pășind cu hotărâre și curaj în timpurile moderne?

E sarcina viitorului să răspundă la aceste întrebări. Cât despre modestul scriitor al acestor pagini, el socotește că sarcina lui este încheiată.

Recitind cele ce am scris, constat cu un sentiment de sinceră părere de rău că pe alocuri a trebuit să fiu cam aspru cu turcii, pentru care nutresc o simpatie, pe care nu caut să o ascund și despre care am personal amintiri din cele mai plăcute.

Dar nu trebuie să tăinuiești adevărul, așa cum îl simți – deseori îl simți și greșit – acelora cărora le dorești binele. Iar răul turcilor nu l-am dorit și nu l-aș dori niciodată.

Cuprins

Lămurire	7
Capitolul I	
Comitetul june-turc – Cum l-am cunoscut pe Enver Bei – O convorbire lângă piatra Apostolului Pavel – Vizita lui Gemal Pașa – Intrarea mea în Comitetul june-turc – Programul Comitetului – Un șovinism de rău augur	9
Capitolul II	
Neașteptata biruință a revoluției – Câteva căpetenii june-turce: Maniassi Zade Refic Bei, Talaat, norocosul Enver – Cum a izbucnit revoluția – Rolul important al albanezilor – Slăbiciunea regimului absolutist – Speriat, Abdul-Hamid cedează	22
Capitolul III	
De la entuziasm la măceluri – Toată lumea devine june-turcă – O caricatură de regim constituțional – Contrarevoluția lui Abdul-Hamid – Măcel de ofițeri Juni-Turci – O victorie a reacției	37
Capitolul IV	
Macedonia salvează noul regim – Adunarea Națională de la San Stefano – Un om mic care putea fi mare – Înfrângerea reacțiunii – Haremul lui Abdul-Hamid	48
Capitolul V	
Două lumi și două concepții – Cum se detronează un sultan – Coran și Constituție – Civilizație europeană și mentalitate musulmană	61

Capitolul VI

Un sultan martir: Mahomed Reşad V – Portretul celui mai inofensiv padişah – Suflet bun, dar spirit mărginit – Spânzurătorile din Istanbul – O chestiune controversată..... 73

Capitolul VII

Falimentul unei mari idei – Otomanismul – Panturcismul – Mahomedanii neturci contra Junilor-Turci – O politică națională greșită 85

Capitolul VIII

Manifestații de ură și fanatism – Linșajul unui tiran la Bursa – O crimă din fanatism religios – Căsătorii între mahomedani și creștini 95

Capitolul IX

Ehl Kitab – Ce religii sunt tolerate în Turcia – Măceluri cu caracter religios – Situația creștinilor și a putpereștilor 103

Capitolul X

Personalități marcante ale Turciei – Mareșali biruitori – Oameni politici – Hilmi Paşa – Un descendent autentic al prorocului Mahomed 109

Capitolul XI

Cum funcționează justiția religioasă – Fapte de necrezut, dar autentice – Căutarea paternității – Cum se dovedește moartea cuiva 117

Capitolul XII

Caracteristica politicii june-turce – Deosebirea dintre vechii și Junii-Turci – Exces de energie și atitudine provocatoare – Nesiguranță și răscoale în interior – Conflictul cu Italia – Alianța statelor creștine din Balcani..... 123

Capitolul XIII

Un război de pitici – Muntenegru în războiul balcanic – Peripețiile cuceririi unui oraș – Un act de trădare 133

Capitolul XIV

Primele luni ale războiului balcanic – Nenorocita situație militară a Turciei – O lovitură de forță a Junilor-Turci – Cum se ia puterea și se formează un guvern – O limbă foarte originală..... 138

Capitolul XV

Chestiuni cum nu sunt aiurea – Un om care vedea just – Procese pentru Domeniile Coroanei – O mare grijă a sultanului – Convertiri la islamism..... 148

Capitolul XVI

Chestiunea unui popor martir – Conspirații și răscoale – Reformele: praf în ochi – Suferințele armenilor – Legi noi, moravuri vechi 157

Capitolul XVII

Vremuri grele pentru Împărăție – Căderea Adrianopolului – Capitala în primejdie – Ne hotărâm să primim pacea – Numirea delegaților – Audiențe la sultan și la prințul moștenitor 164

Capitolul XVIII

La Conferința de pace de la Londra – Câteva portrete de delegați balcanici – Chestiuni discutate la conferință – Turcofobia unui demnitar englez – Visul bulgarilor: să se scalde în patru mări – Încheierea conferinței 174

Capitolul XIX

Ce am văzut la englezi – O linie ferată până la rai – Englezii ascultă liniștiți critici împotriva lor – Rajah indieni și un buchet de prințese exotice – Superioritatea englezilor 184

Capitolul XX

Cum a intrat Turcia în războiul mondial – Cauze determinante: dușmănia împotriva Rusiei și visuri himerice de mărire – Două marionete: sultanul și Marele Vizir – O poveste extraordinară, dar autentică..... 191

Capitolul XXI

Între Turcia și Țara Românească – Rolul României și Turcia – Ideea unei alianțe turco-române – Intervenția pentru încheierea păcii turco-grecești – Românii din Turcia față de românii din țară 200

Capitolul XXII

De ce n-au reușit Junii-Turci – Cauze de căpetenie: nerespectarea angajamentelor, incapacitate de muncă pozitivă, politică de ceartă și provocări, ignoranța și fanatismul maselor – Condiții de existență pentru Turcia viitoare..... 207

LA TIPAR

REGINA ELISABETA I ȘI CONTELE ESSEX, Lytton Strachey
REGINA VICTORIA, Lytton Strachey
OBSTACOLE, Lloyd C. Douglas
SEDUCĂTOAREA, Vicente Blasco Ibáñez

NOUTĂȚI EDITORIALE

CĂLĂTORII ISTORICE ȘI DE ARTĂ, Charles Diehl / 256 p., 34,99 lei
CATEHISMUL, Mitropolitul Irineu Mihălcescu / 112 p., 24,99 lei
ULTIMELE ZILE ALE ORAȘULUI POMPEI, Edward Bulwer-Lytton / 320 p., 34,99 lei
ALBINUȚA MAIA ȘI AVENTURILE EI, Waldemar Bonsels / 176 p., 29,99 lei
LEILA: un roman din viața cadânelor, Nicolae C. Batzaria / 224 p., 29,99 lei
JOCURI DE PUTERE ÎN PRINCIPATE (1866-1900), Titu Maiorescu / 272 p., 29,99 lei
FIGURI MEMORABILE DIN ISTORIA LUMII – Nicolae Iorga / 192 p., 29,99 lei
IULIU MANIU ȘI MAREA UNIRE - un vis devenit realitate – Sever Stoica / 176 p., 29,99 lei
MOMENTE MEMORABILE DIN ISTORIA ROMÂNIEI – Dimitrie Onciul / 192 p., 29,99 lei
ION I.C. BRĂȚIANU – Nicolae Bănescu / 176 p., 29,99 lei
PORȚRETE ȘI AMINTIRI – Ion Gh. Duca / 176 p., 29,99 lei
SORRELL SI FIUL – Warwick Deeping / 416 p., 34,99 lei
MARILE DESCOPERIRI GEOGRAFICE – I.P. Maghidovici / 416 p., 39,99 lei
O POVESTE DE LA SFÂNTUL MUNTE – Regina Maria a României / 80 p., 29,99 lei
POVEȘTILE DE AUR ALE COPILĂRIEI – I. Creangă, M. Eminescu, I. Slavici, P. Ispirescu, B.Șt. Delavrancea, N. Filimon / 400 p., 29,99 lei
VIAȚA ȘI ÎNVĂȚĂTURA MÂNTUITORULUI IISUS HRISTOS – Emanuel Copăcianu / 336 p., 39,99 lei
CARTEA VIEȚII MELE / SCRISORI CĂTRE ANNA BRÂNCOVEANU DE NOAILLES – Anna Brâncoveanu De Noailles, Marcel Proust / 320 p., 39,99 lei
DOAMNA ELENA CUZA – Lucia Borș / 288 p., 39,99 lei
PAGINI LEGENDARE DIN ISTORIA POPORULUI ROMÂN – Manole Neagoe / 352 p., 39,99 lei
REȚETE DE POST ȘI PREPARATE DIN PEȘTE / 224 p., 29,99 lei
MEMORII – Elena Văcărescu / 224 p., 29,99 lei
FEMEI CELEBRE – Elena Văcărescu / 176 p., 29,99 lei
MARI BĂȚĂLII DIN ISTORIA LUMII vol. I – Manole Neagoe / 304 p., 34,99 lei
MARI BĂȚĂLII DIN ISTORIA LUMII vol. II – Manole Neagoe / 320 p., 34,99 lei

Puteți comanda cărțile din lista de mai sus la
tel.: 021.421.10.96 / 0753.103.442
e-mail: editurabookstory@gmail.com
info@editurabookstory.ro
site: www.editurabookstory.ro

lunii turcești, despre care circulă idei în general atât de greșite, precum pot folosi să explice și cauzele care fac ca societatea musulmană să fie atât de diferită de societatea creștină și să nu poată merge și ea pe drumul pe care merg de atâtea veacuri națiunile creștine.

Socotesc necesar să repet că lucrarea de față e lipsită de orice aparat de erudiție. La alcătuirea ei n-a fost pusă la contribuție nicio scriere și că ea n-are alt izvor de inspirație și de informație decât cele văzute, constatate și trăite de scriitorul acestor rânduri.

În aceeași ordine de idei reamintesc că nefiind o lucrare cu pretenții istorice sau sociologice, ci o simplă povestire însoțită de reflecțiile ce se desprind din faptele expuse, ea nu se prezintă drept ceva unitar și sistematic, aranjat după ordinea cronologică sau după vreo altă ordine. Voi povesti pur și simplu, așa cum îmi aduc aminte, așa cum impresiile și evenimentele se leagă unele de altele.

În schimb, mă voi sili ca lecturarea paginilor ce urmează să fie cât mai puțin obositoare și plicticoasă.

Voi reuși oare? Răspunsul mi-l vor da cititorii.

CAPITOLUL I

Comitetul june-turc

Cum l-am cunoscut pe Enver Bei – O convorbire lângă
piatra Apostolului Pavel – Vizita lui Gemal Pașa – Intrarea
mea în Comitetul june-turc – Programul Comitetului –
Un șovinism de rău augur

În vara anului 1907 mă găseam la Salonic, unde îndeplineam funcția de inspector al școlilor române din Vilaetele Salonic și Kosova. Într-una dintre zile am primit neplăcuta veste că o bandă de *antariți*, adică de comitagii greci, măcelărise mai multe sute de oi din turmele câtorva fruntași naționaliști de la Veria, omorând și rănind și câțiva păstori. Ducându-mă să raportez cazul și să mă plâng lui Husein-Hilmi Pașa, care era inspector general al Macedoniei, cu puteri discreționare făcând din el un vicerege, acesta mi-a comunicat că a și trimis pe unul dintre aghiotanții săi la Veria, ca să facă ancheta necesară și să ia măsuri ca în viitor românii și avutul lor să fie la adăpostul unor astfel de atacuri. Hilmi Pașa, un bărbat integru și cu o inteligență ascuțită, moștenită probabil de la maică-sa, o grecoaică din insula Mitilene, m-a sfătuit să mă duc și eu la Veria, să mă pun în contact cu aghiotantul său, ba încă să iau parte și la realizarea anchetei, dându-mi dreptul să propun măsurile pe care le voi socoti de folos. Un bilețel scris pe loc cu mâna sa trebuia să-mi înlesnească introducerea pe lângă aghiotant și pe lângă autoritățile locale.

A doua zi m-am și dus la Veria, un oraș vechi, foarte vechi, unde locuitorii îți arată încă piatra de pe care Apostolul Pavel a propovăduit Evanghelia, după ce se văzuse constrâns să părăsească Salonicul.

Prevenit probabil de șosirea mea, aghiotantul lui Hilmi Pașa mă aștepta pe peronul gării. Era un ofițer în gradul de maior, ceea ce m-a cam surprins dată fiind vârsta lui prea tânără. Într-adevăr, nu arăta să fi avut mai mult de 25 ori 26 de ani.

De statură potrivită, era bine legat și un băiat foarte frumos, un adevărat cuceritor de inimi.

– *Mufetișul* (cuvânt turcesc care înseamnă inspector) școlilor române? mă întrebă el.

La răspunsul meu afirmativ, îmi întinse mâna, zicându-mi:

– Sunt aghiotantul lui Hilmi Pașa, maiorul Enver.

Observai că, pe când îmi vorbea, obrajii săi, destul de rumeni, se înroșiseră și mai mult. Bănuia, oare, atunci acest tânăr maior, care ținea ochii în pământ și se îmbujora la față ca o fată mare, că după o trecere de mai puțin de un an va deveni dintr-odată celebru, că numele lui va fi în gurile tuturor și că faima lui va face ocolul Pământului? Căci am uitat să spun că tânărul maior Enver, pe care l-am cunoscut pe peronul gării de la Veria în vara anului 1907 nu era altul decât vestitul Enver Pașa, de care nu e om să nu fi auzit și să nu fi vorbit.

După ce ne-am îndeplinit misiunea pentru care venisem, ne-am dus să ne odihnim și să ne răcorim la umbra unor arbori gigantici din partea de sus a orașului.

Vorbind ba de una, ba de alta, Enver, pe atunci Enver Bei, la un moment dat mă întrebă:

– Dacă bandele grecești vă dau vreo nouă lovitură, ce aveți de gând să faceți?

Așa cum vorbea și te privea omul acesta îți câștiga numaidecât încrederea. Vedeai că era curat la suflet și cinstit la vorbă. Lui i te puteai destăinui în toată voia și fără nicio primejdie.

De aceea, nu m-am temut să-i răspund:

– Vom căuta și noi să plătim ochi pentru ochi, vom înjgheba și noi o bandă de români, care să ne răzbune morții și pierderile pe care le încercăm.

– Ei, da, aveți dreptate, replică Enver Bei, cuiul se scoate tot cu un cui.

Se opri un răstimp, căzând adâncit în gânduri. Făcând după aceea o sforțare care se vedea că-l costă, îmi zise din nou:

– Cu bande și cu încercări izolate nu se ajunge la vreun rezultat apreciabil și mai ales nu se vindecă răul de care suferim cu toții și care provine din cauza regimului absolutist, care ne ține subjugăți și duce Împărăția noastră la pieire.

Mărturisesc că am rămas uluit auzind astfel de vorbe din gura unui ofițer care mai era și aghiotantul omului pe mâinile căruia sultanul Abdul-Hamid dăduse soarta Macedoniei întregi.

L-am fixat bine, încercând să-i citesc în ochi dacă nu cumva îmi întinde vreo cursă, dacă nu cumva urmărește să-mi smulgă vreo destăinuire, descoperirea vreunui secret, pe care l-aș fi posedat. Bănuiala mea era însă cât se poate de nedreaptă și mai târziu mi-a părut rău că mi-a putut trece o clipă prin gând.

Dar Enver-Bei continuă liniștit, fără să se preocupe măcar de impresia ce o produceau spusele sale asupra mea.

– La Salonic, zise el, noi am și pus bazele unei organizații secrete, ale unui comitet al cărui scop este să lupte pentru răsturnarea regimului de tiranie și proclamarea Constituției și a libertății pentru toate rasele și elementele din Împărăția Otomană. Ce bine dacă și voi, românii, ne-ați da o mână de ajutor, luând parte la acțiunea noastră!

Nu mai știam ce să cred și ce să răspund. M-am limitat să-i zic că vom mai vorbi despre asta, după ce ne întoarcem la Salonic, unde urma să plecăm a doua zi.

Iată în ce împrejurări l-am cunoscut pe Enver-Bei (mai târziu, adică după ce a obținut gradul de general, Enver Pașa) și iată cu ce prilej am luat pentru întâia oară cunoștință de existența unui comitet june-turc la Salonic.

Nu e vorba, știam din cele auzite și citite din gazete că la Paris și undeva prin Elveția erau comitete june-turce, care lucrau, chipurile, pentru răsturnarea regimului despotic al lui Abdul-Hamid. Însă nimeni nu lua în serios aceste înjghebări despre care, de altfel, nu se căpătau decât informații foarte vagi. Pe lângă aceasta se făcuse în jurul lor și o atmosferă de neîncredere. Într-adevăr, elemente suspecte, deseori spioni în serviciul sultanului, reușeau să se introducă în ele. Alteori vedeai că unul dintre membrii acestor comitete așa-zise revoluționare, mare mâncător de despoți și tirani, se întorcea după o activitate zgomotoasă de câteva luni de zile liniștit și nesupărat de nimeni la Constantinopol, unde căpăta o slujbă gras plătită.

De aceea, nimeni nu credea în eficacitatea unei activități desfășurate în astfel de condiții prin centrele din Europa apuseană. Mai apăruse și un fel de convingere generală că turcii sunt incapabili de a întreprinde o mișcare revoluționară cu un program liberal, căci erau socotiți necoți pentru a pricepe și aprecia binefacerile unui regim bazat pe Constituție și libertate.

Se putea admite ca, la urma urmelor, câteva capete zvăpăiate să se abată de la respectul dus până la idolatrie cu care masele poporului înconjurau Tronul și persoana padișahului și califului, a acestui padișah și calif care în ochii lor lua înfățișarea unei ființe supraomenești, făcută dintr-o substanță diferită de aceea din care sunt făcuți muritorii de rând.

Se putea iarăși concepe ca și printre turci să se fi găsit și oameni luminați, pătrunși de realitate, iubitori de un trai mai

bun și mai omenesc, bărbați cu judecata limpede și cu mintea deschisă la ideile vremurilor moderne.

Dar ce puteau face aceste slabe licăriri de lumină în bezna neagră și adâncă, aceste mititele picături de apă în oceanul de ignoranță al maselor populare?

De aceea, nimeni nu-și închipuia că ar putea să sosească vreodată vremea în care și din sânul turcilor s-ar fi pornit o mișcare cu caracter liberal și vremea în care absolutismul lui Abdul-Hamid, socotit mai tare decât cea mai inexpugnabilă fortăreață, s-ar fi putut înlocui printr-un regim constituțional.

E adevărat că Macedonia nu ducea lipsă nici de comitete secrete, nici de tot soiul de bande mai mult sau mai puțin revoluționare și nici de curente care urmăreau, deseori pe căi și mijloace opuse, răsturnarea stării de lucruri existente.

Dimpotrivă. Din acest punct de vedere, Macedonia deținea recordul, ea fiind un vulcan în veșnică și neîntreruptă activitate. S-ar fi socotit ca descalificat acel locuitor al Macedoniei, care ajuns la o vârstă când putea ține o armă în mână sau chiar înainte de a atinge această vârstă, n-ar fi făcut parte din vreo asociație secretă și nu s-ar fi remarcat prin ceva acte de curaj.

Populațiile creștine erau acelea care prefăcuseră mult încercata Macedonie într-o vastă asociație de conspiratori și revoluționari. Adevărul este că în niciunul dintre programele de regulă așa de contradictorii, urmărite de aceste asociații, nu figura ideea de a transforma Turcia într-un stat constituțional. Ar fi trecut drept om neîntreg la minte creștinul care ar fi venit cu o astfel de propunere: „Turcia trebuia să moară, ea era fatal osândită la pieire“.

De la acest punct fundamental, admis ca un adevăr indiscutabil, pornea toată activitatea. El alcătuia rațiunea de a fi a întreprinderii. Pe inevitabila moarte a Turciei erau bazate

toate speranțele de un viitor mai bun, toate socotelile de o nouă orânduire a hărții din Peninsula Balcanică.

Și cum de pieirea Turciei era legată și pieirea turcilor, populațiile neturcești din Macedonia vedeau în turci pe dușmanii firești ai viitorului regim, pe care fiecare îl visa în felul său.

Așadar, o conlucrare între turci și creștini era exclusă, fiind considerată ca o imposibilitate. De aceea, lumea creștină din Macedonia dădea disprețuitor din umeri când auzea despre existența unor comitete june-turce în străinătate.

În aceeași ordine de idei, era socotită drept himeră înființarea unor astfel de comitete în interiorul Împărăției. Sub influența unor astfel de credințe, era firesc ca și eu să nu dau mare importanță spuselor lui Enver-Bei, cum că la Salonic s-ar fi pus bazele unui comitet secret care să lupte pentru un regim de libertate și dreptate.

A doua zi uitasem de convorbirea pe care o avusesem asupra acestui subiect cu tânărul și frumosul maior Enver la umbra arborilor din orașul Veria și în apropierea pietrei de pe care Sfântul Pavel a propovăduit norodului ce se închina la idoli cuvântul Mântuitorului.

N-au trecut însă nici două săptămâni, când într-o dimineață am primit vizita unui alt ofițer turc, pe care atunci îl vedeam de asemenea pentru întâia oară.

– Maiorul Gemal, se recomandă el, înmânându-mi o scrisoare și rugându-mă s-o citesc înainte de a sta de vorbă.

M-a impresionat aerul său misterios, faptul că vorbea încet și că se uita în toate părțile ca să observe dacă nu cumva vine ori ne aude cineva.

Desfăcui scrisoarea adusă și recunoscu scrisul unui prieten de la Bitolia, pe care, dacă nu-l numesc, o fac pentru că n-am consimțământul său. Spun numai că el nu se mai

găsește astăzi în Macedonia, unde a reprezentat cu succes și cu multă demnitate Țara Românească, și că a apărut cu toată râvna și dragostea interesele românilor macedoneni, cu ale căror nevoi și aspirații se identificase complet.

Puține cuvinte îmi scria acest prieten. Îmi spune să ascult cu încredere și băgare de seamă propunerea pe care are să mi-o facă aducătorul scrisorii și să caut să-i dau satisfacție.

După ce am citit-o, i-am zis maiorului care mi-o adusese:

– Și acum, Gemal-Bei, stau la dispoziția dumitale și te ascult.

El îmi reaminti în primul rând conversația pe care o avusesem la Veria cu Enver-Bei, ca să-mi arate probabil că nu e străin de ea, iar după aceea mi-a zis fără multe perifraze:

– Am dori să intri în comitetul nostru.

I-am cerut o zi, două ca să mă gândesc, rugându-l de asemenea să-mi dea date și lămuriri despre alcătuirea comitetului, programului și datoriilor membrilor etc.

Lămuririle cerute mi-au fost date numaidecât.

Așa am aflat mai întâi că acest comitet, pe care toată lumea îl botezase „Comitetul june-turc“, purta în realitate numele de „Comitetul de Unire și Progres“ (în turcește Itihad ve Tereki cu accentul pe ultimele silabe).

Organizația comitetului nu căpătase încă forma definitivă, căci nu era mult de când se înjghebase, având, prin urmare, un număr limitat de membri. Deocamdată funcționa comitetul executiv, sau mai exact comitetul central suprem, compus din șapte membri, în fruntea cărora stătea, cum am aflat după înscrierea mea, priceputul, dar plâpândul ca sănătate avocat Refik Bei Maniassi Zade.

De ordinele Comitetului Central ascultau toți ceilalți membri, împărțiți și ei în grupuri mici, care nu se cunoșteau și nici nu aveau voie să se cunoască între ei. Aceasta ca o

foarte nimerită măsură de precauție, deoarece, în caz că vreunul dintre afiliații Comitetului, fie că s-ar fi găsit în vreun moment de slăbiciune, fie din alte considerații, i-ar fi denunțat pe tovarășii săi, autoritățile statului să nu fi avut posibilitatea de a pune mâna pe întreaga organizație.

Întrucât se atinge de programul urmărit de Comitetul în care eram invitat să intru, el era foarte simplu, putându-se rezuma în următoarele cuvinte: „restaurarea de fapt a Constituției din anul Hegirei 1293, corespunzând cu anul 1876 al erei creștine“.

Voi arăta mai jos în ce constă această Constituție și ce se întâmplase cu ea.

După o zi de gândire, m-am hotărât să fac și eu parte din această asociație secretă. Fiind încă tânăr și, deci, entuziast, vedeam deschizându-se înaintea-mi orizonturi noi, desemnându-se un ideal ce-mi fusese necunoscut până în ziua aceea: găsisem anume o patrie în care și noi, creștinii, bucurându-ne de drepturile și libertățile noastre, am fi stat alături și pe aceeași treaptă cu turcii, în ochii cărora eram niște simple raiale, adică o turmă bună numai de tuns și de jumulit. Am fi avut și noi un cuvânt de spus, un drept de revendicat, un colț de pământ, pe care să ne simțim stăpâni.

Ne înălțam în rang, în demnitate omenească. Din supuși umiliți și disprețuiți deveneam cetățeni liberi într-un stat liber.

Mâna de înfrățire, pe care ne-o întindeau turcii, ar fi prefăcut Turcia dintr-o mamă vitregă, pe a cărei moarte o doream și o așteptam cu o încredere pe care toate decepțiile încercate nu erau în stare să o zdruncine, într-o patrie pe care am fi iubit-o și la nevoie am fi apărât-o.

Considerații de natura aceasta m-au determinat să intru în Comitetul june-turc, cu toate că îmi dădeam bine seama că, făcând un astfel de pas, îmi puneam viața în primejdie.

Într-adevăr, moartea prin ștreang, sau undeva pe fundul Bosforului, ori exilul pe viață la lemn sau Dearbekirul Mesopotamiei erau, în general, pedepsele prevăzute pentru cei prinși că unelteau împotriva suveranului sau a formei de guvernământ.

Un criminal de drept comun se putea mult mai degrabă aștepta la reducerea pedepsei sau câteodată chiar la grațiere.

De asemenea, de cele mai multe ori sub presiunea puterilor străine, se acorda amnistie comitagiilor creștini, precum și membrilor comitetelor revoluționare bulgărești, grecești sau sârbești.

Nicio milă și cruțare nu puteau spera însă cei care puneau la cale comploturi pentru a răsturna regimul existent și a-l despuia pe padișah de nemărginita sa putere. Și nu străinii s-ar fi grăbit să intervină și să pună o vorbă bună pentru Junii-Turci care lucrau, nu pentru prăbușirea Turciei, ci pentru întărirea ei, înlăturând cauzele care o aduseseră la marginea prăpastiei.

De aceea, nu era mică primejdia la care mă expuneam intrând în Comitetul june-turc, mai ales că, după cum am aflat puțin timp după intrarea mea, întreaga organizație de la Salonic se compunea din vreo 60 de membri, cei mai mulți ofițeri, oameni, ce-i drept, hotărâți să înfrunte moartea și orice primejdie, dar condamnați din cauza numărului lor infim, să fie striviți la cea dintâi ciocnire cu forțele atotputernicului Abdul-Hamid.

Se susținea numai că organizația de la Bitolia (Monastir) era mai puternică. Tot ce am putut afla în această privință și în primele clipe este că din ea făcea parte și prietenul și mai târziu colegul meu în Parlamentul din Constantinopol, dr. Filip Mișea, care a servit cauzei june-turce cu un devotament vrednic de laudă.

Când a doua zi i-am împărțit maiorului Gemal Bei hotărârea mea de a intra în Comitet, el nu-și putu ascunde bucuria pe care i-o pricinuia acest fapt.

– Ești primul român care vine la Salonic în rândurile noastre, îmi zise el.

Ne-am înțeles ca în noaptea aceea să aibă loc ceremonia împrumutată în mare parte de la nihilisții ruși. Depunerea jurământului pe un revolver pus cruciș cu un pumnal, în fața a trei oameni complet mascați și înfășurați într-o stofă jumătate roșie, jumătate neagră într-o odaie cu perdele negre trase până jos și la lumina slabă a unei lumânări; era într-adevăr un tablou ce te impresiona și te făcea chiar să-ți cam clănțane dinții în gură.

Textul jurământului, pe care l-am uitat, începea cu aceste cuvinte: „Pe religie și pe conștiință“. Era de asemenea destul de impresionant.

Mai țin minte că mi s-a întâmplat și un accident care, de bună seamă, nu contribuie să mă pună în lumina unui om disprețuitor de moarte și de primejdii, pretenție pe care n-am avut-o niciodată.

Anume, după ce isprăvisem cu formalitatea consacrării mele ca membru al Comitetului june-turc, am părăsit casa – o casă situată tocmai la marginea orașului în care avusese loc această formalitate, însoțit tot de Gemal Bei, adică de nașul și garantul meu în noua mea calitate. Eram cuprins de emoție și simțeam că picioarele îmi cam tremurau și nu călcam tocmai bine și solid.

Călcam, adică, așa de puțin bine, încât la cea dintâi cotitură a străzii mă pomenesc dintr-odată căzut într-un șanț plin de apă, căci plouase mult în ziua aceea.

Gemal a râs de acest accident pe care l-a atribuit emoției. Ba a văzut în el și prilej de glumă, zicându-mi că deoarece am căzut în plin, asta înseamnă că are să ne meargă bine.

Eu însă am suferit vreo 15 zile în șir de o scrântitură la picior.

Nu mă îndur să închei acest capitol fără să spun câteva cuvinte despre acest Gemal Bei, care văzuse în neplăcutul meu accident un semn de bun augur pentru cauza june-turcă, cu toate că în cursul lucrării de față are să mai fie vorba despre el.

Maiorul Gemal Bei, a cărui reputație nu trecea pe atunci de cercul prietenilor și camarazilor săi, este una și aceeași persoană cu acela care mai târziu, sub numele de Gemal Pașa, a fost ministru la Marină, cumulând în timpul războiului mondial această calitate cu aceea de comandant al armatelor turcești din Siria și Palestina, și omul care a jucat un rol de prima mână în întreaga mișcare june-turcă.

Francezii, care vedeau în el un amic sincer al Franței și un admirator al culturii și civilizației franceze, îl primiseră cu mari onoruri atunci când, înainte de războiul mondial, se dusesse în calitate de ministru la Marină, să facă o vizită guvernului Republicii. Între altele, se orânduiseră în cinstea lui niște manevre ale flotei din Marea Mediterană, manevre în care un torpilor s-a scufundat într-o ciocnire cu un alt vas, care a fost serios avariat.

Gurile rele susțin că la înapoierea sa la Constantinopol, Gemal Pașa ar fi exclamat într-un cerc de prieteni cu un sentiment de satisfacție și de bucurie: „Cel puțin călătoria mea a servit la ceva: francezii au pierdut două vase de război“.

Nu știu dacă aceste cuvinte sunt autentice. Ceea ce știu este că și după izbucnirea războiului mondial, și anume în primele săptămâni, când Turcia era încă neutră, francezii continuau a-l socoti pe Gemal Pașa ca pe un prieten al lor și a spera chiar ca prin influența sa să-i împiedice pe turci de a se alătura Puterilor Centrale.